

Agnosticizam Emanuela Kanta

Dela Hjumana su imala ogroman uticaj na Kantovu filozofiju. Pre nego što ih je čitao, Kant je verovao da se teizam može demonstrirati i da se Bog može racionalno spoznati. On je zajedno sa ostalim filozofima (uključujući Lajbnica i Volfa) sledio dugu liniju zapadnih mislioca od Platona do Augustina, Anselma i Tome Akvinskog, koji su verovali da postoje dokazi za postojanje Boga. Međutim, preko Dejvida Hjumana je stavio kraj takvom razmišljanju u filozofskom svetu.

Svu širinu filozofske problematike Kant je obuhvatio sa tri pitanja: Šta mogu znati? Šta treba da činim? Čemu mogu da se nadam? A sva ova pitanja slivaju se u jedno: šta je čovek?

Kako je Kant odgovorio na ovo pitanje? Prvo, Kant je dozvolio mogućnost onima koji tvrde da postoji racionalna apriori dimenzija znanju, to jest da je forma sveg znanja nezavisna od iskustva. Sa druge strane, Kant je dozvolio Hjumu i empiristima njihovu osnovnu tvrdnju, da svo znanje dolazi kroz čula. Punina znanja dolazi kroz čula, ali struktura znanja je napravljena u razumu. Ta kreativna sinteza je rešila problem racionalizma i empirizma. Međutim "nesrećni" rezultat ove sinteze je agnosticizam, jer ako ne možemo imati ikakvo znanje po pitanju bilo čega, sve dok se nije izgradilo pd "priori" (pređašnje) forme čula (podrazumeva vreme i prostor) i kategorije razumevanja (kao što su jedinstvo, kauzalnost), onda nepostoji mogućnost da izađemo iz nas (dakle iz naših bića) i da znamo kako je ono bilo pre nego što se formiralo.

Dakle po Kantu, sve što ja znam dolazi "filtrirano" kroz moj razum i čula. Ja ne znam kakve su stvari bile pre nego što su filtrirane, ali ja znam onako kako se one prikazuju. Tako da ja znam stvari koje su meni dostupne onako kako su za mene, ali ja ne mogu znati stvari kakve jesu. Mi saznajemo samo pojave stvari - što je Kant nazvao fenomena, predstave koje one u nama proizvode, ali mi ne možemo doći do onoga šta ta stvar jeste (noumena). Ja sam agnostik po pitanju šta je realnost, ja sam zaključan u mojim formama i kategorijama. Ja ne znam šta se dešava izvan mojeg iskustva i mog vlastitog razuma.

Pored ovoga, Kant kaže, razlog zašto ne možemo znati realnost je zato što ako primenimo kategorije našeg razuma završićemo u paradoksima-kontradikcijama kao ovaj paradoks.

Sve mora da ima uzrok, zbog toga mora postojati prvi uzrok da bi se uzročost pokrenula. Ali, ako sve ima uzrok, onda ne može da postoji prvi uzrok jer i on bi morao imati uzrok - tako da ne postoji prvi uzrok. Ovako rezonovanje nas vodi u paradoks, jer sa našim razumom mi jednostavno ne možemo znati.

Izazov logičnog pozitivizma (u okviru agnosticizma)

U svetu filozofije i ideologije objektivno religiozno verovanje doživljava trostruki udarac. Prvi udarac dolazi sa filozofijom Marksa koji je potpuno direktan - ona tvrdi da verovanje u Boga, besmrtnost i objektivni moralni red i sklad je jednostavno pogrešno i netapčno i sujeverno. Udarac koji dolazi od Frojda i Fojerbaha je manje surov i zadatak je da objasni religiozna verovanja psihološki. Ali udarac koji dolazi od logičnog pozitivizma nema za cilj ni da poriče niti da objasni religiozna verovanja - već da jednostavno pokaže da svi govori po pitanju tog predmeta su besmisleni nemaju nikakav smisao (meaningless). I pošto

propozicije o religioznoj i moralnoj istini niti su istine niti pogrešne one su jednostavno besmislice (nonsense).

Logičan pozitivizam je jedna od najjačih struja u današnjem svetu filozofije i mnogi filozofi (A.J.Ayer, Wihgenstein...) zauzimaju ugledna mesta u intelektualnom svetu, i mnogi su pali pod njihov uticaj. Zbog toga, ako ne možemo odgovoriti na udarac pozitivista i ako im ne možemo odgovoriti, onda možemo potpuno da zatvorimo naše Biblije i odrekemo se našeg racionalnog i razumnog verovanja.

Razvitak logičnog pozitivizma

Pozitivizam kao filozofski uticaj u zapadnom svetu pojavio se na dva stepena, nivoa. Prvi stepen je otpočeo sa francuskim misliocem Ogistom Kontom (1798-1857). On je video svu istoriju kao razvoj kroz razne stepene koja konačno stiže do poslednjeg naučnog ili pozitivističkog stepena u kojem su ljudi dovoljno mudri i razumni da odbace svaku spekulaciju koje su izvan njihovih iskustva, ali ograniče sebe na ono što se može primetiti, meriti i proveriti. Tako će oni doći do potpunog sazrevanja kada će odbaciti religiju i metafiziku kao beskorisne i zaludne poduhvate. Mora se imati na umu, tvrdi on da oni nisu mogući niti se mogu objasniti, dovoljno je da se saopšti i opiše.

Savremeni pozitivizam koristi istu terminologiju koju je koristio Kant i njegovi istimišljenici, ali ide mnogo dalje u ovoj filozofiji. Sa pozitivizmom 19. veka ima jako veliko poštovanje prema nauci, takođe stavlja isti naglasak na Empirizam i odbacuje sve metafizike, ako onova njihovih zaključaka je drugačija. Moderna faza logičnog pozitivizma je otpočela sa briljantnim delom C.S.Pierce, profesora sa John Hopkins univerziteta, koji jedini dao termin značenje svih značenja. Njegovo najznačajnije delo se zvalo "Kako učiniti naše ideje jasnim". Ovaj naglasak je dalje bio uzavršavan kroz simboliku logike u takozvanoj Bečkoj školi (Viena school) u dvadesetim godinama ovoga veka i u Ludwig Wiltgenstein. Zajednički elemenat kod svih pozitivista je napor da se ograniče filozofska ispitivanja i tako izbegnu bezkorisna i neplodna diskusija.

Dva najveća predstavnika logičnog pozitivizma su: Alfred Jules Ayer, od engleskih filozofa a Herbert Feigl od američkih. Prva i početna rečenica Ayerovog glavnog dela je sledeća "Tradicionalne prepirke filozofa su, u najvećem delu, neopravdane i neplodne."

Logični pozitivizam, kako se predstavlja danas je kombinacija starijeg empirizma i novije formalne logike. To znači da bi jedna izjava imala značenje ona ili mora biti analitička (Hjumov "odnos ideja") ili sintetička to jest emirijska. Drugim rečima ako želimo da neka izjava ima značenje, onda moramo pitati da li se ona može proverit, izmeriti sa čulnim iskustvima. Na primer propozicija "u koloradu ima zlata" je meaningful ima značenja, smisla, to znači ili je ta izjava tačna ili nije jer je moguće da odemo do Kolorada i proverimo. Ili ćemo pronaći zlato ili nećemo. Čak i izjava o drugoj strani meseca je od značaja "meaningful". Jer možemo i to proveriti.

Rezultati ove Ajerove logike pozitivizma su katastrofalne za teizam i tradicionalni agnosticizam. Ajer vidi da su mnoge naše diskusije u prošlosti potpuno gubljenje vremena jer ljudi ne govore o čemu ima smisla. Pitati koji je bio Božji cilj prilikom stvaranja sveta prema ovoj doktrini je učiniti isto kao napraviti apsolutno prazan zvuk. Ne samo da ne znamo božanski cilj za nas zbog našeg ograničenja; već svaka takva propozicija na takav i sličan predmet su potpuno lišeni značenja i to zbog jednostavnog razloga jer ne postoji nikakav način na koji bi se oni mogli proveriti. Da bi propozicija imala značenje ona se mora promatrati i

testirati. Tako da same izjave o Bogu, apsolutnostima, duši, dobru i zlu, pravednosti, neophodnosti, slobodi, i svetu van našeg iskustva postaju meaningless, jer nijedna od tih propozicija se ne može proveriti čulnim iskustvom. Sloboda ne ostavlja tragove na grafikonima ili itablama. Bog se ne može naći u laboratorijama; Bog se ne može promatrati sa našim čulima. Filozofija se tako ograničila na proveravanje gramatike da donese sud koja je izjava tačna - meaningful, a koja netačna, meaningless. Dokle ovo može dovesti, vidi se i u sledećem primeru: Kada ja kažem da je ropstvo pogrešno ili nepravedno kako može moja propozicija uopšte da bude meaningful (značajna-smislaona). Pogrešno ili nepravedno ne može se izmeriti ili izvagati ili zvuk opipati ili namirisati. Kakva operacija može da se izvede? Možemo posetiti Sibir ili Goli otok, ali to ne bi pokazalo pogrešnost koja se može empirijski posmatrati. Mi možemo zapaziti isečena i iskrivljena tela, ali zapažati ta tela ne znači zapaziti pogrešnost ili nepravednost. Tako, kad ja kažem, pozitivisti tvrde ropstvo je pogrešno, ja ne pravim fatalnu propoziciju-uopšte. Ja ne govorim ništa o ovome svetu, već samo izražavam moje unutrašnje emocije.

Da sumiramo ukratko: Prema pozitivistima sav naš govor o Bogu je prazan i meaningless. Propozicije: Bog je milostiv, Bog skoro dolazi su besmislice jer se ne mogu empirijski proveriti.

Evaluacija agnostičkih argumenata

Kao što smo spomenuli na početku postoje dve forme agnosticizma. Slabija forma koja drži da se Bog ne može spoznati, da mi ne znamo Boga. Ovaj stav drži otvorena vrata i pretpostavlja da je moguće poznati Boga i da je moguće da postoje ljudi koji ga znaju. Takva vrsta agnosticizma ne predstavlja opasnost i pretnju za hrišćanski teizam. Druga ili jaka forma agnosticizma je nepomirljiva sa Hrišćanstvom. Ono tvrdi da je Bog nepoznat i da se Bog ne može poznati, to jest da niko ne može Boga poznati. Čak i ovde moramo napraviti važnu razliku pre nego što otpočnemo sa kritikom Postoji neograničen i ograničen agnosticizam o Bogu. Drugi tvrde, kao što smo rekli, da je Bog delimično nepoznat, zbog čovekovog ograničenja i grešnosti. Mi zauzimamo stav da je ta vrsta agnosticizma moguća i poželjna. Pavle kaže, "Tako sada vidimo kao kroz staklo u zagonetki, a onda ćemo licem k licu; sada poznajemo nešto, a onda ću poznati kao što sam poznat." (1.Korinćanima 13,12).

To nam sada ostavlja tri osnovne alternative koje se odnose na poznanje Boga. Prva alternativa: Mi ništa ne možemo znati o Bogu, on je nepoznat. Druga alternativa: Mi možemo sve znati o Bogu. On je kompletno i potpuno otkriven ljudima. Treća: Mi možemo nešto znati o Bogu, ali ne sve; on je delimično poznat i njega delimično možemo znati. Prva pozicija zove se agnosticizam, druga dogmatizam i treća realizam. Očigledno da je dogmatski stav neodbranljiv i neodrživ. Neko mora biti Bog da bi poznavao Boga potpuno i savršeno. Ograničen čovek može imati samo ograničeno znanje, a ne neograničeno. Retko ko od vernika koji su načitan i bave se intelektualnim radom da će imati ovakav stav dogmatizma.

Međutim za teiste je važan drugi stav agnostika, koji kaže: ja ne znam da li Bog postoji, ne znam o svemiru i celokupnoj realnosti. Ali on ide dalje i kaže: dakle, ja ne znam, ali dovoljno znam da niko ne zna o konačnoj realnosti niti je iko znao niti će iko znati. Ta izjava (koja se često danas čuje) sadrži u sebi kontradiktornost, ali isto i drskost i prepotentnost. Prvo, ona je kontradiktorna, jer kaže ja apsolutno neznam o svetu, ali dovoljno znam da ne samo ja već niko ne zna. Jer ako neko apsolutno ne zna o realnosti - kako može tvrditi da ipak zna da niko ne zna. Ako to tvrdi on u sebi ima delimično znanje i nije apsolutni agnostik. Dakle pravi

- apsolutni agnostik mora potpuno i apsolutno ćutati jer u trenutku kad nešto kaŹe o ovome svetu on odlazisa pozicije apsolutnog agnostika.

Pretpostavimo da ja kaŹem: Ja Jovan Ilijev ne znam ni jednu reć na srpsom Jeziku. Ja sam je upravo izgovorio. Ja moram dovoljno znati srpski da kaŹem neznam dovoljno srpski (da ne znamda izgovorim ni jednu srpsku reć). U filozofiji se to zove self-stultifying. Agnostik kaŹe: Ja ne znam, ali znam da Ti ne moŹeš znati o Bogu. To je self-stultifying. Kako znate da ne moŹete išta znati, ako ne znate nešto o Bogu da bi ste to rekli.

Ali ta izjava, kao što smo rekli u sebi nosi drskost i prepotentnost, a to je da od svih ljudi koji su Źiveli i koji Źive ukljućujući i najveće naućnike, on je jedina osoba koja kaŹe da zna da niko od tih naućnika ne zna.

Neki su pokušavali da izbegnu ovu logiku i njenu kritiku time što su svoj skepticizam stavili u obliku pitanja: "Šta ja mogu znati o realnosti?" Ovakav pristup i naćin rezonovanja ne rešava niti izbegava ovu dilemu već je samo odlaŹe. Ovo pitanje moŹe i treba biti postavljeno od agnostika i od strane Hrišćana. Međutim odgovor koj se da odvaja agnostike od realiste. "Ja mogu nešto znati o Bogu" razlikuje se radikalno od "Ja ne mogu išta znati o Bogu." Kada se odgovor da u ovoj drugoj formi onda se prikazuje da je on kontradiktoran.

U svakom slućaju neko moŹe da ti da za pravo da poznavati ogranićenu realnost je moguće ali da ne dozvoli bilo kakvo znanje o većnoj realnosti kao što je Bog u Hrišćanskom teizmu. Ako je to slućaj dve stvari se trebaju zapaziti. Prvo, ova pozicija nije kompletan agnosticizam, jer drŹi da se nešto ipak moŹe znati o realnosti. Takav stav ostavlja prostor za diskusiju da li je ta realnost ogranićena ili neogranićena, lićna ili bezlićna. Drugo ta diskusija nas vodi iza pitanja agnosticizma do debate između Finite godism (Panteizam, sa ćim ćemo se kasnije pozabaviti).

Odgovor Kantovom agnosticizmu.

Kantov argument da se kategorije misli (kao što su jednostavnost i kauzalnost), ne mogu primeniti na realnost je slab i neuspešan, jer osim kategorije realnosti odgovaraju kategorijama u našem razumu nikakva izjava, ništa se ne moŹe reći o realnosti, ukljućujući tu istu izjavu koju je Kant dao. To znaći osim ako bi pravi realni svet bio razumljiv, nijedna izjava ne bi mogla da se primeni u odnosu na taj svet.

Predoblikovanje (preformation) razuma prema realnosti je neophodno bez obzira da li neko kaŹe nešto pozitivno ili negativno. Mi ćak ne moŹemo ni da mislimo o realnosti koja je nezamisliva. Ali ako bi neko hteo da odbrani argumenta da agnostik ne bi trebalo da da bilo kakvu izjavu u vezi sa realnošću već samo jednostavno da odbrani neophodna ogranićenja, šta mi moŹemo znati, moŹe se pokazati da je i to kontradiktorni i uzaludni pokušaj, jer tvrditi da ćovek ne moŹe ništa više saznati nego što su granice fenomena ili kolike se prikazuju je u stvari povući nenadmašenu liniju za te linije (ogranićenja). Ali ćovek ne moŹe povući takvu ćvrstu liniju, a da je u isto vreme ne nadmašimo (prećemo preko nje). Nije moguće. Nije moguće tvrditi da "prikazivanje" se zaustavlja ovde a realnost poćinje tu, ako se ne moŹe videti neka distanca sa druge strane. Drugim rećima, kako neko moŹe da zna razliku između prikazivanja i realnosti osim ako on moŹe već poznavati oba, tako da moŹe da napravi komparaciju.

Jedna druga kontradiktornost u Kantovom agnosticizmu odnosi se unutar njegove tvrdnje da on zna da je NUMENA prisutna, ali ne zna šta je to. Da li je moguće da znamo da nešto postoji, a da u isto vreme ne znamo šta je to nešto? Zar nije taćno da sve znanje podrazumeva neku vrstu poznavanja karakteristika (toga nećega). Ćak nešto što je i nevidljivo

mora ostaviti neke tragove da bi se moglo zapaziti. Nije moguće potvrditi da nešto postoji a da u isto vreme ne kažemo nešto o tome. Čak opisati nešto kao ("In-itself") samo po sebi ili ("real") nešto stvarno je reći nešto o tome. Osim toga, Kant je priznao da je to nepoznati "izvor" prikazivanja koje dobijamo. Sve nam ovo govori o stvarnim; naime to je pravo (real, in-itself source) izvor utisaka u samom sebi koje mi imamo. Čak i to nije kompletan agnosticizam.

Odgovor Hjumovom skepticizmu.

Postoje nekoliko načina da se odgovori Hjumu. Prvo, skeptički pokušaj da se izbegne bilo kakav sud o realnosti je kontradiktoran samom sebi, pošto sam taj pokušaj podrazumeva sud o realnosti. Kako neko može znati da obustavljanje svakog suda o realnosti je najpametniji tok ili izbor ako on zaista zna da je realnost nepoznata? Skepticizam podrazumeva agnosticizam, a kao što smo već rekli agnosticizam podrazumeva neku vrstu znanja o realnosti.

Drugo, Hjumov argumenat da su izjave koje imaju smisla ili odnosi ideja ili empirijske ne spada ni u jednu od tih grupa. Zbog toga, sama po sebi ta tvrdnja je bez smisla ili (meaningless). On (argumenat) nije čisto odnos ideja jer nas ne izveštava o realnosti kao što bi trebalo. I sigurno argumenat nije empirijski karaktera - jer kako je možemo proveriti.

Ukratko, Hjumovo razlikovanje i svrstavanje svih izjava i argumenata u dve grupe je osnova za Ayerov empirijski princip proveravanja, a princip proveravanja sam po sebi nije empirijski proveren.

Treće, Hjumova izjava da su svi događaji potpuno nepovezani i odvojeni i da čak "ja" je samo "svežanj" osećanja je neprihvatljivo. Ako je sve nepovezano onda ne bi postojao ikakav način da (damo takvu izjavu) kažemo da je sve nepovezano pošto određeno jedinstvo i spajanje se podrazumeva u potvrđivanju da je sve nepovezano. Šta više reći ili potvrditi "ja sam samo zbir utisaka o sebi" je kontradiktorno, jer se uvek podrazumeva jedinstvo "ja" koje daje takvu izjavu. Ali neko ne može da podrazumeva jedinstvo "ja" da bi ga negirao.

Odgovor Logičnom pozitivizmu.

1. Jedna od najvećih i najžešćih kritika logičnog pozitivizma dolazi iz pera C.E.M.Joad.

On je pokazao da glavni način da se suprotstavimo ovom pogledu na svet nije da branimo etiku ili religiju, već da se kritički ispita pozicija samih napadača (logičnik pozitivista). Pozitivisti su najviše izloženi kritici već na samom startu u svojoj tezi. Njihova glavna teza je: "Nijedna izjava nije značajna (meaningful) ako se ne može verifikovati u čulnom iskustvu. Glavni problem ove propozicije je: Kako pozitivisti dolaze na istinu ili verodostojnost ove propozicije. Prema njihovoj doktrini postoje dve vrste izjava koje su smislaone (meaningful)

- a. one koje su striktno logične.
- b. One koje beleže čulna iskustva.

Ali koja od ove dve je osnovna premisa? Sigurno to nije analitička propozicija u Kantovom smislu ili bilo kom drugom smislu i sa sigurnošću možemo reći da se nije otkrila u čulnom iskustvu. Možemo se pitati koja od čula nam potvrđuje da je to istina. To postaje ništa drugo nego stvar ukusa.

Sledeće. Analizirajući logičan pozitivizam Will Herbery kaže: "Ta ideja je bazirana na premisi da osim zakona logike samo naučne izjave samo izjave koje se tiču činjenica imaju ikakvog smisla (Meaningful). Ta premisa je proizvoljna pretpostavka koja postaje dogma; šta više ona je samo-uništavajuća (self-destruct). Ne samo da ona pomatra i proglašava sva ljudska razmišljanja kao besmislena, dakle sve što ne spada u domen logike i empirijske nauke već na kraju ona se okreće i uništava samu sebe, jer osnovna doktrina pozitivizma, nije niti principi logike, niti zaključak neke empirijske nauke. Mereći je njenom vlastitom kritikom ona je besmislica."

Kada su pozitivisti izazvani da kažu za šta stavljaju takvu samovoljnu granicu na ljudska istraživanja, sve što on može reći jeste da on želi da počne na takav način. Kada se pritisnu da to objasne, pozitivista kaže da on ne daje dogmatičku izjavu o realnosti, već da on jednostavno daje definiciju. Međutim u tom slučaju, svi rezultati koji treba da slede iz ove metode pozitivizma nestaju. Čovek ne može da eliminiše čitave aspekte ljudskog razumevanja na osnovu definicije koju on daje.

Glavni problem sa logičnim pozitivizmom je da on nije empirijski u pravom smislu te reči, pošto je empirizam objektivn i otvorenog uma i ne postavlja samovoljne granice. Delimično zbog toga mnogi logični pozitivisti danas žele da se jednostavno zovu empiristi, ali oni ne mogu da polažu pravo na taj termin, a da u isto vreme ne iznude pitanje. Oni nisu empiristi zato što isključuju čitave aspekte iskustva, naročito etičkog, intelektualnog i religioznog. Sve dobre argumente koje pozitivisti daju su jednostavno argumenti za empiriste i ne idu u prilog njihovog verovanja. Pokušaj bebroj mnogih iskustava koja se dešavaju ljudima, koje se ne mogu proveriti fizičkim čulima. Profesor Joad to objašnjava vrlo efektivno na sledeći način: "Ja mogu raditi mentalnu aritmetiku, baviti se sumama u mojoj glavi bez da upotrebim olovku i dijagram, papir i tablu - a da nemam čulnom iskustvo. Ja mogu mentalno da saberem i zapamtim određene brojeve, da pravim računice na osnovu sume do koje sam došao, da se pitam da li sam sabrao pogrešno i da proverim sve ponovo sabirajući izova. Šta više ja mogu da radim sve to u mojoj glavi. Opet da naglasimo da procesi koji su bili uključeni su bez sumnje deo iskustva; Ja mogu da razišljam o njima da ih zapamtim i da ih mrzim. Ali oni nisu čulna iskustva."

U svetlosti ove analize imamo svako pravo da zaključimo da logičan pozitivizam nije uspeo da sruši religiozno verovanje, jer u samom procesu on ruši svoju osnovnu pretpostavku.

2. Iako je činjenica da je logični pozitivizam inkonsistent unutar same ideje postoji još jedan problem koji se mora spomenuti, a to je osiromašenje ljudske misli.

Profesor Samuel M.Thomson završava svoj dugi rad na filozofiji religije na važnoj noti. On kaže da teizam ima svoje probleme, kao što svaka pozicija ima, ali on vidi misteriju i postupa pažljivo sa njom. Ali pozitivisti čak i ne vide misteriju. Zato što ne vide oni ne mogu da razišljaju o najvećim temama ljudskih misli i iskustava. Teme kao što su život i smrt, Bog i svet, dobro i zlo su teme velikih umentičkih dela i literature. To su stvari za koje ljudi krvare i umiru. Velika nesreća za pozitiviste jeste da su oni osudili sami sebe da ne mogu da razišljaju o takvim stvarima. Za njih najvažnija preokupacija života su stvari koje su spomenute da bi se zatim odbacile.

Jedna od najvećih paradoksalnih elemenata tog intelektualnog osiromašivanja je činjenica da konsistentan pozitivista nemože da se upušta u proučavanje prošlosti ili budućnosti a da to bude meaningful (smislaono) - zato što se on u svojoj tezi ograničio na sadašnjost. Kako, na osnovu striktno čulnog empirizma možemo reći da je Navuhodonosor zauzeo Vavilon ili da je Aleksandar Veliki pobedio Persiju. Sigurno mi ne možemo imati pristupa nekim čulnim

izveštajima da su se Navuhodonosor i Aleksandar Veliki borili. To je završeno. Kako je onda moguće da istorijska nauka postoji. U svakom slučaju mi možemo uzeti dokaze sad, možda znake na kamenu ili papiru, ali to je čulno iskustvo koje se događa i odvija u sadašnjosti i nije događaj prošlosti.

Šta mogu logični pozitivisti da kažu o mogućnosti uništenja ljudske rase i posledice da će zemlja i dalje da egzistira bez čoveka - da je to meangful (smisaona) izjava, jer se to može iskusiti čulima. Ali doktrina koja vodi do takve besmislenosti je sama po sebi apsurdna.

Ateizam

Ateizam tvrdi da nema Boga. Oni tvrde da nema Boga u svetu (kao što panteisti to tvrde), i da nema Boga izvan ovoga sveta (kao što deisti tvrde). Osim toga Boga nema koji je u isto vreme i u svetu i van, i izvan sveta kao što deisti tvrde. Zapravo ne postoji ni panteistički Bog koji je iza ovoga sveta a koji je povezan sa ovim svetom kao što je razum povezan sa telom. Dakle ne postoji Bog nigde.

Mora se reći da ateizam nije samo negativan stav. Većina ateista ne vide sebe kao protiv ili antiteiste već kao ne-teiste. Kao ne-teisti ateisti nude svoj pozitivan stav koji zovu humanizam, materijalizam, naturalizam ili pozitivizam.

Pošto je naš interes da proučimo pitanje da li Bog postoji i ako ga ima kakav je to Bog, mi ćemo razmatrati argumente i razloge koje daju vodeći ateisti a koji se odnose zašto oni veruju da Bog ne postoji. Narочitu pažnju ćemo dati njihovim razlozima zašto ne postoji teistički Bog.

U ovom kontekstu neophodno je razmatrati negativan naglasak ateizma kao pogleda na svet u negiranju postojanja Boga.

Ekspozicija Ateizma

Postoji mnogo vrsta ateizma. Termin ateizam pokriva široko polje različitih grupa mislioca. Postoje tradicionalni ateisti koji veruju da Boga nikada nije bilo niti će ga biti (Jean-Paul Sartre je primer). Zatim tu su Mitološki ateisti kao Nietzsche koji je verovao da je Mit o Bogu (Bog-mit "God-myth") bio nekada živ, drugim rečima mit po kojem su ljudi živeli i izgradili moral, vrednosti i norme, (Niče prvi govorio o vrednostima umesto o moralu). Ali taj mit više nije izvodljiv, nije primenjiv i praktičan.

Pre 30 godina Thomas Altizer je popularizirao još jednu formu ateizma koja se može nazvati "dijalektički ateizam". Taj stav prihvata paradoks da je Bog nekada bio živ ali da je umro u inkarnaciji, raspeću Hristovom, i da je bilo potrebno 2000 god. da to shvatimo.

Postoji semantički i lingvistički ateizam (primer: Paul Van Buren), koji tvrdi da je govor o Bogu mrtav, drugim rečima da ne postoji kognitivno značenje religioznog jezika.

Pošto (kao što smo rekli) naš interes sa metafizičkim ateizmom, mi ćemo govoriti o argumentima koji negiraju postojanje Boga u ili van ovoga sveta. Iako je semantički ateizam opasan jer nam omogućuje da počnemo govor o Bogu i iznesemo argumente, semantički ateizam ne može da negira mogućnost da postoji Bog koji se može osetiti ili doživeti u iskustvu. Taj pogled ostavlja vrata otvorena činjenici da se Bog može doživeti u iskustvu.

Svi ateisti ne daju podjednako argumente koji su "ubitačni" po teiste. Kao teisti oni tvrde različite stepene sigurnosti koji idu od apsolutne sigurnosti do niskog stepena verovatnoće. Zato mnogi argumenti nisu dati da se pobije, opovrgne Bog (njegovo postojanje), već jednostavno kao dokazi protiv Božjeg postojanja.

Drugi argumenti se uzimaju od strane drugih ateista kao definitivni dokaz pobijanja Boga. Mi ćemo razmatrati obe vrste i pokušati da ih predstavimo u najačem mogućem obliku.

Još jedna stvar se treba imati na umu kad se govori o ateizmu a to su dve različite taktike ili dva različita pokušaja da se negira bog. Prvi pokušaj je da se napadne sam temelj na kome ljudi zidaju veru u Boga (Fraoid, Foerbah). Pošto to nisu argumenti koji pobijaju Božje postojanje već objašnjavaju zašto ljudi veruju u Boga - to ćemo razmatrati u sledećem poglavlju. Sada ćemo pokušati da analiziramo glavne argumente, kao pokušaj da se dokaže da Bog ne postoji.

1. Kauzalnost vodi do beskrajne regresije - Neki ateisti tvrde, kao Bertrand Russo da ako sve ima uzrok onda i Bog ima uzrok, a utom slupčaju Bog ne bi mogao postojati. A ako Bogu nije potreban uzrok onda ni ovome svetu nije potreban uzrok. Ali ako je ovome svetu potreban uzrok onda je potreban i Bogu što znači da Bog ne postoji. Tako da bez obzira da li sve ima uzrok ili nema uzrok Bog ne postoji. Ali ako pritisnemo princip kauzalnosti do kraja i insistiramo da je svemu potreban uzrok onda se upuštamo u beskrajnu regresiju i nikada nećemo stići do prvog uzroka. (to jest Boga).

§2 Kauzalnost vodi do nemoguće samo - uzročnog Boga - Tu tezu je prvi izneo (Jean Paul Sartre). Ona se može formulirati na sledeći način: "Ako u saglasnosti sa principom kauzalnosti tvrdimo da sve mora imati uzrok ili u sebi ili van sebe onda moramo prihvatiti da ako dođemo do uzroka kome više nije potreban bilo kakav uzrok izvan sebe (primer; Bog), onda taj uzrok mora imati uzrok za postojanje unutar sebe (for its betug wifhin izself). To znači da Bog mora biti samo - uzročno biće. Ali samo uzročno biće je nemoguće; jer prouzrokovati samog sebe da postoji, znači da bi neko morao da postoji, pre svog postojanja - što je nemoguće.

3. Moralni argumenti protiv božjeg postojanja - Najveći pokušaji da se pobije i opovrgne božje postojanje dolazi iz moralne sfere. Oni su formulisani na razne načine od strane različitih mislioca. Mi ćemo razmatrati pet glavnih pokušaja da se negira božje postojanje.

A. Pierre Bayle's Poznata dilema za teiste - U kasnom sedamnestom veku Bejli je formulisao klasičan argument iz ugla problema zla. Ono počinje sa neoborivom činjenicom da zlo postoji u svetu. Ako bi zaista postojao svemoguć Bog on bi uništio on bi mogao da uništi zlo. Ali zlo i dalje postoji - nastavlja se, nije uništeno. Zbog toga Bejli tvrdi da je ili: (1) Bog nemoćan (slab) i ne može uništiti zlo (2) zloban i zao neće, ne želi da uništi zlo (3) Bog je i zao i nemoćan ili (4) uopšte ne postoji takav teistički Bog. Ukratko da bi rešili ovu dilemu (samo ograničen Bog koji je dobar i želi da uništi zlo ali ne može) može rešiti ovu dilemu. Beskonačno savrešen i apsolutno svemoćan Bog u koga teisti veruju je logično isključen.

B. Bertrand Russell's - moralna negacija Boga. Russel_ov argument je formulisan na sledeći način: Ako zaista postoji Moralni zakon kao što teisti tvrde, (onda je on ili rezultat Božje naredbe (dekreta), zato što je on tako rekekao) ili nije rezultat toga. Ali ako je on rezultat Božje naredbe onda je ona samovoljna (naredba) i u tom slučaju Bog nije dobar. Tako da "dobro" znači ono što je Bog svojevljno (samovljno) proglasio kao dobro i ne može biti drugačije. (Zaista Bog bi mogao da bilo šta proglasi dobrim uključujući mržnju, okrutnost, silovanje i nehumanost). Sa druge strane, ako moralni zakon i dobro nije rezultat Božje

naredbe, onda je sam Bog podložan nekom suštinskom dobru, "dekretu koji formuliše šta je dobro" ko je izvan njega (Boga) i kome je on sam podložan.

Ali ako je bog podložan i potčinjen nekom suštinskom dobru onda on nije večan, savršen i nema krajnju odluku. To večno nepromenljivo i superiorno dobro sadrži konačne (ultimate) večne vrednosti u svemiru. Tako da iz ovoga proizilazi da ili Bog nije suštinski dobar jer je samovoljan ili nije večan. Nema krajnju zadnju reče jer je podložan nečemu što je izvan njega (što proglašava dobro).

U svakom slučaju ova teza eliminiše teističkog Boga koji je u Biti dobar, večan i nepromenljiv i koji poseduje nepromenljive vrednosti.

Eussel priznaje da na osnovu ove teze ne može da dokaže da Bog postoji. Zaista moguće je da postoji samovljan teistički Bog, ali pita se Russel ko bi služio takvom biću. Ono na čemu on insistira je da na osnovu ovog argumenta ne postoji mesto za Teističkog Boga koji je dostojan najvećeg obožavanja i poštovanja.

C. Albert Camus: Teizam je suprotan humanitarnosti - Ukratko Camus tvrdi u njegovoj knjizi kuda (plague) da čovek ili mora da se pridruži doktoru i bori protiv kuge pacova koje je Bog poslao na grešni svet ili mora da se pridruži sveštenicima i odbije da se bori protiv kuge jer bi se u tom slučaju borio protiv samog Boga koji je poslao kugu. Ali ako se odbije da se bori protiv kuge onda je to Anti - humanitarnost jer se odbija da se pomoge i olakšaju patnje.

Sa druge strane, boriti se protiv kuge znači boriti se protiv Boga koji je poslao sud nad ovaj grešni grad. Zaključak je ako je humanitarnost ispravna onda teizam nije. Ako postoji bilo kakav Bog onda se moramo odupreti njemu jer je on čak protiv humanitarnosti. Dakle svedobri Bog ne postoji.

D. Stradanje nevinih - Suprotno nekim deistima koji tvrde da je ovo najbolji mogući svet, postoji neporečena, "neoboriva" činjenica života da se ovaj svet može poboljšati. Na primer, nije svako zlo zaslužno; okrutnost, svirepost, rak i silovanje mnogo puta pogađaju nevine žrtve. Ali sveznajući, svemoćni Bog i sve dobri Bog ne bi dozvolio da nevini stradaju. Čak i samo jedna nepravda u svetu - a znamo da postoje mnoge - i idu u prilog protiv Boga koji je opisan u Bibliji kao pravedan Bog.

Teisti se ponekad suprotstavljaju ovom argumentu iz razloga da je moguće (logično) moguće da postoje nepoznati razlozi za patnju nevinih. Međutim ateisti odgovaraju na to i kažu "osim ako teisti ne prilože verodostojne razloge za patnju nevinih, teistički stav je praktično ako ne i logično nemoguć." To znači da osim ako teisti ne prilože verodostojna objašnjenja za patnju nevinih postoje praktično nemoguće da Bog postoji. Jer zašto bi neko verovao u Boga za čije postojanje nemamo verodostojni razlog Da li bi iko verovao da je Eichmann bio moralno dobar čovek iz razloga da (postoji) je moguće da postoji dobro objašnjenje za njegovo ubijanje miliona Jevreja. dokazi govore protiv svemogućeg i svedobrog bića koje ni zovemo Bog i čista jena takva mogućnost da možda postoji takav Bog nema jakog temelja.

E. Neopravdane patnje - Teisti ponekad tvrde da je neko zlo neophodno stanje ili način da se dođe do večnog dobra. Na primer, patnja se nekad koristi da bi se steklo strpljenje. Ali neki ateisti misle da ovaj argumenat ide protiv Božjeg postojanja. Jer ako je patnja opravdana onda je pogrešno raditi na tome da se ona eliminiše (ukloni). Ali na osnovu humanitarnih razloga mi znamo da nije pogrešno da radimo na tome da je eliminišemo. Mi znamo i ubeđeni smo da je to ispravan način Dakle zaključak je da patnje nisu opravdane. Ali ako patnje nisu opravdane onda teistički Bog ne postoji, pošto je postojanje takvog teističkog Boga

nepomirljivo sa nepopravljivim patnjama. Zaključak je da teistički Bog ne postoji, drugim rečima raditi na eliminaciji patnji je ispravan put, ali ako postoji deistički Bog koji uzima i koristi patnje kao način da se dođe do večnog dobra onda raditi protiv patnji je pogrešno, jer bi to značilo raditi protiv samog Boga. Rezultat je da ne postoji teistički Bog.

Poboljšanje Božjeg postojanja na osnovu Božje prirode i stvaranja

A. Antinomija Svemoćnost - Neki ateisti tvrde da je svemogući Bog kontradiktornost u izrazu. Ako zaista postoji svemogući on bi mogao da radi apsolutno sve, uključujući čak, "stvarenje stene tako teške koju ne bi mogao da podigne" ili da stvori monstruma (čudovište) koji možda da izađe iz konteole. Ali ako bi Bog mogao da napravi nešto što ne bi mogao da kontroliše, onda on ne bi mogao biti svemoćan, pošto bi postojalo nešto što bi ga svladalo. Zaključak je "ne postoji svemoćni Bog kao što to teisti tvrde".

B. Antinomija Savršenstva - Tradicionalni teisti tvrde da Bog poseduje kompletno savršenostvo. Ali to je nemoguće pošto su neka savršenstva međusobno isključiva. Kako može jedno to isto biće posedovati ljubavni gnev? Bog ne može biti sveznajući i pun (savršene ljubavi), ako bi bio sveznajući, onda bi on zasigurno znao što će se desiti u budućnosti. Ali ako je budućnost sigurna, onda kad sutrašnjica dođe ljudi nisu stvarno slobodni da čine išta drugo osim onog što je Bog znao da oni moraju činiti. Međutim Bog koji je savršen u ljubavi ne bi nikoga prisilo ili naterao ljude da išta čine protiv njihove volje: Ljubav nikada nije deterministička (da određuje, odlučuje), prinudna. Ljubav uvek dopušta objektu voljenja (ljubavi) slobodnu da prihvati ili odbaci ljubav. Zbog toga Bog ne može biti i sveznajući i savršen u ljubavi u isto vreme. Ako je on slobodan onda je on slobodan da čini zlo. Ali ako je on apsolutno dobar onda on ne može da čini zlo. Ali on ne može da bude i slobodan a da ne bude slobodan da čini zlo.

C. Anatomija stvaranja - Mnogi teisti veruju da je Bog neophodno i potrebno biće i da je njegova volja jednaka sa njegovom suštinom. Ali iz ovoga neki ne-teisti tvrde da što god Bog zaželi njegova želja i volja mora biti nužna i neophodna. Sa druge strane teisti takođe tvrde da je Bog bio slobodan da nestvara; Ali to je nemoguće za stvaranja da teku iz neophodnog, nužnog i slobodnog Boga. Ili je Bog neophodan (što je suprotno tradicionalnom teizmu) ili je stvaranje neophodno (što je takođe teističkom pogledu da je Bog slobodan da stvara svet). U svakom slučaju tradicionalni teistički Bog ne može postojati.

D. Anatomija vremena - Mnogi teisti veruju da je svet imao početak u vremenu. Svet nije večan. Samo je Bog večan. Ali ako je svet počeo u vremenu onda je moralo da postoji vreme pre nego što je vreme počelo. Međutim nemoguće je da imamo vreme pre nego što je vreme počelo.

Zaključak: nemoguće je da postoji teistički Bog koji je stvorio svet u vremenu.

Negiranje Boga na osnovu prorode i ljudske slobode - Ako sam ja slobodan onda Bog ne može postojati. Sloboda podrazumeva odgovornost za moja dela. Ali ako Bog postoji onda ja nisam u potpunosti odgovoran za moja dela. Šta više ako postoji Bog onda ja ne mogu biti slobodan jer bi moja sloboda bila propisana sa njegovim nebeskim determinizmom. Ali ja sam slobodan; u stvari ja sam potpuno slobodan. Ja ne mogu da izaberem da ne budem slobodan, jer sam izbor da ne budem slobodan je akt moje slobode koja otkriva kako sam slobodan. Tako da moja sloboda eliminiše mogućnost za postojanje Boga. Jer ili sam apsolutno slobodan da odlučim za sebe ili nisam slobodan jer Bog odlučuje za mene. Ali ja sam apsolutno slobodan da odlučim za sebe. Zaključak: Bog ne postoji.

Evolucija Ateizma

Neki od doprinosa Ateizma - Postoje dve glavne oblasti u kojima su ateisti napravili značajan doprinos prema izgardnji adekvatnog pogleda na svet. Prvo, oni su pomogli da eliminišu neke od kontraditorinih pogleda na svet. Drugo, oni su dali korekturu za neka pogrešna shvatanja Boga i njegovog odnosa prema svetu.

Kritika Principa Dovoljnog Razloga je Ispravna - Ateisti su u pravu kada tvrde da princip dovoljnog razloga - da je svakoj stvari potreban uzrok ili objašnjenje - vodi do večne regresije a ne do Boga. Ako je svakoj stvari potreban uzrok onda je i Bogu potreban uzrok i tako se može ići u beskonačnost. Ako je taj princip sveobuhvatan, onda niko ne može držati da Bog bude izuzetak tom principu. Zašto da Bog bude izuzetak. Zašto ne reći da svetu kao takvom i svemiru nije potreban uzrok? Dovoljan razlog ne vodi do večnog Boga već večne regresije.

Samo - uzročno biće je nemoguće - Neki teisti su pokušavali da izbegnu zaključak da Beskonačna regresija nalaže princip dovoljnog razloga tvrdeći da taj princip pravi jedan uslov: "svakoj stvari je potreba uzrok ili u drugoj stvari ili u samoj sebi" Na osnovu ovoga svet ima svoj uzrok u drugoj stvari (Bogu) ali Bog ima svoj uzrok u samom sebi. Ali ateisti su u pravu tvrdeći da to vodi do kontradiktornog koncepta o Bogu. Ako je Božji uzrok u njemu samom, onda je Bog samouzročno biće. Međutim nemoguće je prouzrokovati svoje vlastito postojanje. Uzroci ontološki dolaze pre posledica, tako da bi Bog trebao da bude (postoji) pre sebe. Ono čemu je potreban uzrok je u stanju potencijalnog življenja, ili postojanja, dok je ono što on prouzrokuje u stanju stvarnosti (aktuelnosti). Tako da samouzročno biće bi bilo simultano (istovremeno) u stanju potencijalnosti i stvarnosti u odnosu na biće, što je nemoguće.

Neki nemogući koncepti o Bogu - Ateisti su u pravu kada kažu da je pogrešno razumeti svemogućnost (svemoćnost) kao sposobnost da se može raditi sve. Čak i Bog ne može raditi ono što je logično kontradiktorno ili ono što je stvarno nemoguće. Logično je nemoguće za Boga da napravi kvadratne krugove i nemoguće je za Boga da sagreši "Bog koji bi prestao da bude Bog, ili prestao da bude dobar ne bi bio teistički Bog". Postoje mnoge stvari nemoguće za teističkog Boga. On ne može da promeni njegovu prirodu; on ne može da radi ono što je kontradiktorno; on ne može biti savladan u njegovim stvorenjima: on ne može da postigne određeni cilj bez određenih sredstava (na primer on ne može biti obožavan osim da stvori bića koja su slobodna). Ateisti su bez sumnje u pravu kada stavljaju određene restrikcije na ideju Svemogućnosti. Bog može raditi ono što je stvarno moguće da se radi. kontradiktornost je nemoguća čak i za svemogućeg Boga. Sigurno postoje i druge kritike teističkih konceptata koji su ateisti koregirali. Ne može postojati vreme pre vremena; Bog se ne može razumeti u smislu ograničenih antropomorfskih slika; potpuno statičan Bog ne može se dinamično odnositi u promjenjivom svetu i tako dalje.

Kritika Ateističkog pogleda na svet

Ni jedan od gore spomenutih argumenata ili doprinosa ne može srušiti ili potkopati teizam i u najvećem broju slučajeva postoji katalizator za teizam, ostalo je nevalidna kritika. Ili su zasnovani na pogrešnoj koncepciji ili zanemaruju neke mogućnosti da izbegnu ateizam. Pokušajmo da analiziramo idealan odgovor argumentima koji su dati u prilog ateizama ili protiv teizma.

Kauzalnost ne mora voditi do večne regresije

Kritika da je svemu potreban uzrok i da mora postajati beskonačna regresija je zidana na pogrešnoj osnovi, od principa kauzalnosti, ili možda meša princip egzistencijalne kauzalnosti i princip dovoljnog razloga. Princip dovoljnog razloga tvrdi da sve mora imati uzrok. To bi kako ateisti kažu vodilo do kontradikcije da je Bog sam sebi uzrok. Ali svi teisti ne koriste taj princip podjednako. Na primer: Toma Akvinski tvrdio je da samo ograničena bića koja se menjaju i koja su ovisana - njima je potreban uzrok. To ne vodi do kontradiktornog samouzročnog bića već do nekontradiktornog bez-uzročnog Boga, to jest biće kome nije potreban uzrok.

B. Kauzalnost ne vodi do Nemogućeg samouzročnog bića

Kao što smo rekli (Jean Paul Srsre-Žan Pol Sartr) je tvrdio sledeće: "Sve u svetu je prouzrokovano, ako Bog postoji i ako je on uzrok svega dakle svih uzroka. Onda Bog mora imati uzrok. Ali pošto je Bog on ne može imati uzrok onda on mora imati uzrok u samom sebi. Ali samo uzročno biće je nemoguće jer to znači da bi neko morao da postoji pre svog postojanja da bi prouzrokovao svoje postojanje, i zbog toga Bog ne može da postoji".

Mi se u potpunosti slažemo sa Sartrom, i njegov argumenat je validan. Biće koje prouzrokuje samog sebe je nemoguće da postoji to je kontradiktornost. Međutim neophodno je zapaziti da u ovoj tezi Sartr kaže da se ovaj zakon odnosi na ograničena bića i bića koja se menjaju, rađaju i nastaju. Dakle sve što nastaje, rađase mora imati uzrok. I zbog toga nelogično je kao što Sartr kaže da neko može postojati pre svog rođenja da bi sam sebi uzrok.

Ali kao teisti tvrdimo da je Bog od večnosti i da nema početka. I kao takvom njemu nije potreban, uzrok. On nije samo uzročno već bezuzročno biće. Na ovakav odgovor ateisti odmah odogvaraju ako Bogu nije potreban uzrok onda ni svemiru nije. (Kao što smo primetili Bertand Russel je tom linijom rezonovao). Međutim i najveći ateisti moraju priznati da na osnovu II zakon termodinamike koji kaže da upotrebljive energije ima sve manje u svemiru i da sve vodi prema konačnoj entropiji govori da je svemir imao početak. To vam je slično satu. Ubacite baterije i on počne da radi i radiće dokle ima energije u baterijama. Svakim danom energije je sve manje. Dakle postojao je trenutak kada je svermir radio sa maksimumom energije i onda se gubi - zaključak svemir je imao početak a to nalaže nekoga koji ga je pustio u "pogon". Dakle svemir nije od večnosti.

C .Bajlelova (Bayle) moralna dilema je nevalidna

Teisti se mogu suprotstaviti Bajlelovoj dilemi i argumentu da "zlo nije pobeđeno". Ova izjava prihvata dve premise kojima se može suprotstaviti:

1. On podrazumeva da se ništa nije uradilo da bi se zlo uništilo do danas, sa druge strane mnogi hrišćanski teisti veruju da je zlo bilo pobeđeno sa Hristovom smrću na krstu. To je moguće i potrebno je sagledati verodostojnost dokaza za ovu tvrdnju.

2. Bajli podrazumeva da pšto zlo nije pobeđeno do danas, ono nikada neće biti pobeđeno. On ne daje nikakav pravi dokaz za impliciranje premise da ako svedobar i pun ljubavi Bog; i svemoćni Bog nije uništio zo do danas (sada), da On to nikada neće uraditi.

Teisti mogu čak okrenuti Baulov argumenat u svoju korist kao dokaz da će zlo biti pobeđeno. Teisti mogu prevazići sledeći argument; Svedobar i pun ljubavi Bog uništio bi zlo i svemoćni Bog može uništiti zlo. Ali pošto zlo još nije kompletno i potpuno uništeno to znači na osnovu Božje prirode da će zlo jednog dana biti uništeno. Drugim rečima garancija da će zlo biti sasvim uništeno (otklonjeno), je u samom Božjem karakteru. Ograničen Bog ne može dati takvu sigurnu nadu, samo Bog teizma daje potpunu garanciju da će zlo biti uništeno. Tako, umesto da zlo eliminiše logičnu mogućnost za Teističkog Boga, teisti mogu slobodno da tvrde da samo teistički Bog može dati garanciju za uništenje zla.

D.Moralan zakon ne mora biti samovoljan ili superioraniji od Boga

Russelova dilema je pogrešna za teizam. Teisti mogu tvrditi da moralni zakon nije izvan niti superiorniji od Boga, niti samovoljan ni bezvredan za Boga. Umesto da dolazi iz Božje samovoljne volje, moralni zakon se može videti kao ukorenjen (utemeljen) u Božjoj nepromenjivoj, dobroj i milostivoj prorodi. Ako je moralnost osnovana na Božjoj prorodi a ne na Njegovoj samovoljnoj volji onda ta providna dilema je rešena. U ovom slučaju ne postoji ništa (ultimate) izvan Boga što bi učinilo Boga da bude potčinjen. Bog ne može biti ništa manje nego apsolutno dobar. I u tom slučaju ne može se reći da je to samovoljno, jer On ne može ništa želeti što je suprotno Njegovoj prirodi. Bog ne može da odluči da ne voli niti on može poželi da se okrutnosti i nepravde odvijaju. Božja volja može se izraziti u skladu sa njegovom nepromenjivom dobrotom pirodom.

E.Teizam nije Anti humanitaran

Kamusov argumenat je osnovan na pogrešnoj dihotomiji (podeli); on pretpostavlja razdvojenost između borbe protiv kuge i verovati u Boga. Teisti bez ikakvih teškoća mogu da veruju da borba protiv kuge znači raditi za Boga koji je protiv svakog zla i patnje. Šta više, teisti mogu tvrditi da jedini pravi i efektivni način da se suprotstave kugi je putem vere u Boga.

Osim toga Kamu podrazumeva da pošto je Bog poslao kugu, samo humanitarci imaju pravo da se bore protiv kuge. Ali teisti mogu da kažu da su ljudi doneli kugu na sebe same sa svojom bunom protiv Boga i da je jedini pravi i potpuni način da se kuga zuaustavi da se predamo Bogu. Ako je to istina onda boriti se protiv kuge znači boriti se protiv čovekove tvrdoglave volje i ta borba bi mogla da zahteva da pokažemo milost onima kojima je to potrebno. "Samo zato što je neko napravio krevet od trnja i zadobio rane od ležanja na njemu", ne znači da vernici ne bi trebalo da mu pomognu u lečenju njegovih rana. Teisti mogu tvrditi da je čovek buneći se protiv Boga, naneo kugu sam na sebe, ali on ne bi trebalo da odbije da mu pomogne da se izleči. Šta više, teisti bi trebalo da tvrde sasvim suprotno. Jer ako Bog u svojoj ljubavi opominje čoveka o posledici greha koje će mu doneti strahovite posledice, onda će on sigurno biti milostiv u postupanju sa njim ne bi li doveo do fizičkog i duhovno preobražaja i usmeriti ga na pravi put. U ovom slučaju samo teisti mogu tvrditi da je samo teizam u pravom smislu humanitaran, pošto samo teizam daje nadu da se čovek može spasiti od kuge koju je naneo samom sebi.

F.Patnje ne nevinih ne eliminišu Teizam

Pogrešno je za ateiste da tvrde da postoji stradanje nevinih i da na osnovu toga Bog ne može postojati. Pre svega moguće je da su sve patnje zaslužene i da je Božja milost koja

spasava ljude od više stradanja koja oni zaslužuju. Drugo, ateisti moraju da dokažu da ne postoje nevinna stradanja već neopravdane patnje. Teisti mogu da tvrde da su neka "nevinna" stradanja dobra i da ovaj svet nije poslednje poglavlje u izveštaju ljudskih patnji. Oni mogu tvrditi da ovaj svet nije najbolji mogući svet, ali da je najbolji mogući način da dođemo do najboljeg mogućeg sveta, koji će tek doći. Oni mogu tvrditi da su patnje neopravdani preduslov da se postigne najveće dobro. Imajući na umu činjenicu da se najvrednije stvari u svetu često postižu samo mukotrpnim trudom i patnjom. Postoji eksperimentalna verodostojnost teističke tvrdnje. Na ovoj način neposredno (Immediate) zlo može voditi do konačnog i večnog dobra.

Jedna stvar je sigurna a to je da ateista ne može insistirati na svojoj tvrdnji da je zlo krajnje (apsolutno) neopravdano, a to je ono što on mora činiti ako bih hteo da eliminiše Boga na osnovu patnji.. Jer ako je neko zlo apsolutno neopravdano u ovome svetu, onda bi morao postojati neki apsolutni standard pravde sa kojim bi se nešto sudilo i naznačilo kao nepravedno. Apsolutna nepravda zahteva apsolutni standard poravde. Ali to nas vodi pravo nazad do Boga, apsolutnog standarda pravde iza ovoga sveta. Ukratko jedini način da negiramo Božje postojanje zauimajući argumenat problema zla je da uzmemo, (posit)..... Boga kao apsolutnog moralnog standarda pravednosti iza ovoga sveta. U tom slučaju, ako je ateizam kao pogled na svet istinit bili bi pogrešni njihovi argumenti jer se okreću protiv njih.

G. Raditi na otklanjanju patnji ne dokazuje da Bog postoji

Ateistički argumenti da raditi protiv Božjeg načina patnje da bi se postiglo veće dobro bi eliminisalo teizam je pogrešno iz dva razloga. Prvo, u najboljem slučaju, ateistički argument bi samo otklonio takvo rešenje problema zla ali ne bi eliminisalo Boga. Teisti se mogu složiti da Bog mora da dostigne najveće moguće dobro. On se isto može složiti da dopuštanje zla je neophodno da bi se postiglo najveće dobro. Ali iz toga ne možemo da zaključimo da raditi u pokušaju otklanjanja zla čovek na neki način radi protiv Boga. To ne bi dokazalo da nema Boga. Ali čak i ovaj zaključak ne može slediti, jer može biti da je Božja volja da dozvoli (kroz ljudsku slobodu) ali ne i da potpomaže patnje kao način do najvećeg dobra. Otac može dozvoliti bol hirurškog zahvata da bi spasao život svog deteta, a da u isto vreme ne bude okrivljen za svoje dete.

I ovde je ateistički argumenat kontradiktoran. Iz ateističkih premisa čovek može izvući jak teistički zaključak koji sledi: Ako Bog mora da uloži napore da bi postigao najveće dobro u ovome svetu i da dozvoljavanje zla je načn na koji se postiže najveće dobro, onda sledi da je najbolji način za Boga da postigne najbolji svet. Jer da je Bog učinio drugačije bilo bi manje nego što on može najviše učiniti. I ako bi ateista želeo da povuče premisu da Bog mora učiniti najbolje i najviše u njegovoj moći, onda je izgubio jačinu njegovog argumenata protiv Boga. Jer, ako Bog me mora da učini najviše u njegovoj moći, onda on nema zakonito pravo da se žali da ovaj svet nije najbolji koji je Bog mogao da stvori. Uprkos svim zalima koja se nalaze u svetu, on je ipak na mnogo načina dobar svet i to bi bilo kompatibilno sa Bogom koji nije morao da stvara najbolji svet, već jednostavno dobar svet. Sa druge strane, ako Bog mora učiniti svoje najbolje, onda dozvoliti zlo da bi on postigao svoje najbolje, čini se da je to najbolji način na koji Bog može da deluje. Neke vrline (kao što su strpljenje i hrabrost) nisu mogućio bez zla i najveći stepeni nekog zadovoljstva i vrlina (kao oprostjenje i pomirenje ne mogu se postići bez određene mere zla i da bi se postiglo veće dobro.

H. Nesposobnost da se učini nemoguće ne pobija Božju svemoćnost.

Uprkos činjenici da svemoćni Bog ne može učiniti neke stvari ne negira njegovo postojanje; ono jednostavno pokazuje da neke aktivnosti nisu kompatibilne sa svemoćnošću. Svemoćnost ne znači sposobnost da se radi ono što je nemoguće; to podrazumeva samo sposobnost da se radi samo ono što je stvarno moguće. Ako je to ograničenje koje se pripisuje Bogu da ne može da čini zlo ili nesposobnost da prestane da postoji ili da ne bude kontradiktoran samom sebi onda je Bog ozbiljno "ograničen". Jedina "ograničenja" koje Bog ima su neograničene mogućnosti njegove vlastite prirode i volje. Bog ne može da stvori kamen koji je toliko težak da ga ne može podići, to je nemoguće. Jer ako ga može stvoriti onda ga može i kontrolisati i može ga uništiti i to je potpuna i uspešna kontrola koju neko može da zamisli.

I. Inkompatibilnost savršenstva u Bogu ne dokazuje ispravnost Ateizma.

Može se reći da nije kontradiktorno da se tvrdi da su određene stvari inkompatibilne sa apsolutnim, večnim i savršenim bićem. Nesavršenstvo, zlo i ograničenja nisu potvrđena od strane Boga. Ali umesto da ta činjenica negira Božje postojanje, ono može uspostaviti njegovu savršenost. Bog ne može biti kamen, on ne može imati telo. Večno telo ili kamen je suprotnost u terminima: ograničen neograničenošću. Ove reči se moraju razumeti o Bogu samo metaforično, a ne metafizično; one mogu biti informativne po pitanju šta Bog radi ali nisu diskriptivne po pitanju šta je on.

Savršenstva kao što su ljubav i pravda nisu inkompatibilne u Bogu. Oni su različiti, ali nije uvek sve što je različito u isto vreme i inkompatibilno. Radijusi ili obimi krugova su različiti, ako su svi kompatibilni na centru. Šta je drugačije i ponekad naizgled inkompatibilno u ovome svetu ne mora da znači da mora biti inkompatibilno u Bogu. Na primer može postojati pojam kao pravedna ljubav ili ljubav pravedna. Takođe Bog može biti sveznajući i pun ljubavi, jer njegovo večno znanje može se pokazati u dozvoljavanju čoveku da upotrebi slobodu da čini zlo bez da ih se prisili protiv njegove volje tako da kroz nju on može postići najveće dobro za sve.

Bilo šta što može da se pokaže da je inkompatibilno sa Božjim savršenstvima kao na primer, večno pravedan, pun ljubavi i tako dalje, ne negira Boga; to samo pokazuje da bilo šta što ima ograničenja ili bilo šta što je inkompatibilno sa prirodom svete ljubavi nije Božja karakteristika. Često puta ljudi mešaju Božju aktivnost sa njegovim atributima. Gnjev, na primer nije nešto što označava Boga i njegov karakter. To je nešto što on čini i što nije konsistentno sa njegovom prirodom jer je to ono što su stvorenja donela svojom slobodnom voljom na sebe. Sunce koje stvrdnjuje glinu je isto sunce koje topi vosak. Sunce održava istu konsistentnu silu na elemente, ali receptivnost (prijemčivost) predmeta na koje ono sija odlučuje da li će isti zraci omekšati ili otvrdnuti ga. Tako je isto i sa čovečijim srcem. Prema teizmu Božji atributi se ne menjaju, ali njegova dela, njegova reagovanja se menjaju u skladu sa promenama u ljudskom pristupu prema njemu.

J. Zavisnost stvaranja ne otklanja Boga kao neophodnog bića.

Nije kontradiktorno da se veruje da je Bog neophodno biće i da se u isto vreme tvrdi da je stvaranje zavisno. Jedina stvar koju neophodno Biće mora želeći neophodno i bezuslovno je neophodnost njegove vlasti prirode. Ne postoji neophodnost u stvorenjima da zahteva da Bog postoji. Prema teizmu, Bog je slobodan da stvara ili da ne stvara. To je potpuno konsistentno (dosledno) čak i sa teističkim Bogom koji je pun ljubavi. Ljubav ne zahteva da

Bog stvara. Ljubav može jednostavno da vodi Boga da poželi da stvara večno biće koje je po svojoj prirodi savršena ljubav ne mora išta da radi. On jednostavno mora biti Bog savršene i večne ljubavi što po svojoj prirodi on je takav. Naravno, niko drugi ne bi znao da je on ljubav ako ne čini dela ljubavi. Ali neko ne mora nešto da uradi da bi bio nešto. Osoba mora da postoji da bi funkcionisala i radila, ali ona ne mora da radi, funkcioniše da bi postojala. Ukratko, Bog mora neophodno želeti njegovo vlastito biće, ali on ne mora da neophodno želeti išta drugo. U stvari, tebi mogu tvrditi uporno suprotno ovom ateističkom prigovoru. Teisti mogu da kažu da je u samoj Božjoj prirodi da deluje slobodno, a ne pod pritiskom. Ljubav se ispoljava slobodno ili nikako. Tako da ako dela stvaranja dolaze tek od Boga koji je po prirodi ljubav ona mora da dolaze slobodno. Neophodno je za samu prirodu koja je ljubav da deluje slobodno.

Temporalno (vremensko) stvaranje ne opovrgava teističkog Boga

Pogrešno je zamisliti stvaranje u vremenu. To pretpostavlja da je vreme već tamo kao kontinuum ili realnost izvan Boga. Bolje za teiste da govore o stvaranju vremena. vreme je prateći elemenat sveta koji je stvoren i koji se menja. Tako da je vreme otpočelo kada je Bog pokrenuo promenjive procese ovoga sveta. Jedina stvar "pre" vremena je bila večnost. U skladu sa tim ne može se govoriti da je bilo vremensko "pre" pre vremena. Svako pre i svako posle je otpočelo sa vremenom. Reč ranije ili pre može se upotrebiti samo na nevremenski način u frazi "pre nego što je vreme počelo." Ateistička antimonija vremena ne opovrgava Božje postojanje; u najboljem slučaju ono samo popravljaja pogrešan način govora o vremenu i stvorenju. Bog nije inkompatibilan sa ljudskom slobodom.

Bog nije inkompatibilan sa ljudskom slobodom

Božja determinacija i ljudska sloboda nisu isključivi, oni se ne moraju prihvatiti ili odbaciti u datoj situaciji. Postoji više načina na koji teisti mogu da pomire ove dve ideje. On može da tvrdi da je Bog determinisao (odlučio) da ljudi budu slobodni. On isto može tvrditi da Bog kontroliše svet time što on zna šta će ljudi izabrati da čine. Znati šta će čovek raditi sa njihovom slobodom nije isto kao i predodrediti šta oni moraju da rade protiv njihove slobode. Ova druga tvrdnja je inkompatibilna sa Bogom koji je ljubav i dobrota, a prva tvrdnja bi prirodno sledila od takvog Boga. Ako ljubav polazi sa osnove da ubeđuje a ne da prisiljava, onda kad se dozvoli čoveku da slobodno odluči svoju vlastitu sudbinu čini se da je to ispravan način da se postupa prema čoveku. Na osnovu ovoga, teisti mogu tvrditi da ljubav Božja smatra potrebnim da ako je on odlučio da stvori stvorenja koja će moći voleti, onda ona moraju biti slobodna; ta sloboda koja je neophodna dolazi iz same prirode koja je ljubav. Na taj način Bog i čovek bi bili odgovorni za svoje slobodne postupke. Bog bi snosio krivicu i konačnu odgovornost jer ih je stvorio kao slobodna bića. Bića bi bila neposredno odgovorna jer nisu prisiljena da izaberu šta je moralno neispravno već su imala slobodu da to izaberu. Bog može indirektno biti odgovoran za čovekov slobodan akt (to jest on može indirektno prouzrokovati čovekova slobodna dela) samim tim što on zna unapred kakva će ona biti i čovek je direktno odgovoran za ono što on slobodno bira da čini. Zbog toga, sloboda ne eliminiše Boga. Sasvim suprotno ona ga podrazumeva. Teisti mogu tvrditi da ako je čovek slobodan, onda je on i odgovoran; ako mu je data sloboda, onda je on odgovoran onome koji mu je dao slobodu. Na osnovu ovoga Bog snosi krajnju odgovornost za davanje slobode, ali nije neposredno odgovoran za način na koje se sloboda manifestuje. I Bog i čovek imaju svoja različita udela odgovornosti za slobodu. Tako da umesto da se negira Bog, krajnja sloboda podrazumeva Boga.

Neodrživost ateističke pozicije.

Umesto da sa svojim argumentima opovrgnu Božje postojanje, ateisti su dali jedne od najjačih i najubedljivijih argumenata protiv ateizma. Mnogi od njihovih argumenata vraćaju se nazad kao bumerang i udaraju u sam temelj njihovih argumenata.

A. Neko mora biti Bog da bi negirao Boga

U analiziranju različitih argumenata videli smo da zaista neko mora biti Bog da bi negirao, opovrgao Božje postojanje. Na primer, negirati Boga kroz problem zla neko mora tvrditi da postoji nešto jednalo (u veličini i moći) sa Bogom koje bi služilo kao krajnje merilo pravednosti koje je van ovoga sveta. Takođe ontološki dokazi protiv Božjeg postojanja zahteva da se da neophodna izjava o postojanju koje tvrdi da se ništa ne može reći o postojanju. Svaka vrsta apsolutnog negiranja realnosti doživljava istu samokontradiktornu sudbinu. Neko ne može reći da je njegova tvrdnja značajna-smislena, a da govori o realnosti, a da je u isto vreme svaka tvrdnja o realnosti besmislena. Mnogi informisani ateisti shvataju ovaj problem. Potrebno je apsolutno znanje da bi se reklo da ne postoji apsolutan Bog. Ali apsolutno znanje se može dobiti samo od apsolutnog Boga. Tako da bi neko bio ateista u apsolutnom smislu te reči neko bi morao da podrazumeva Božje postojanje da bi ga pobio.

B. Ateistički argumenti se mogu preokrenuti u razloge za Boga.

Dve stvari se mogu reći ovde. Prvo, ne samo da su mnogi ateistički argumenti kontradiktorni, već oni zahtevaju premise na osnovu kojih se mogu izvući zaključci o Božjem postojanju. Tako da umesto da podupru verovatnoću ateističke ideologije, ti argumenti čine upravo suprotno. Argumenti koji se odnose na problem zla, slobodu i ljudsku potrebu - svi oni zahtevaju i pozivaju se na Boga a ne protiv njega. Drugo, argumenti koji se odnose na kauzalnost umesto da budu jaki aduti protiv Boga, preokreću se i postaju kosmološki argumenti koji idu u prilog Božjeg postojanja; jer ako je svakom zavisnom i ograničenom biću potreban uzrok onda iz toga sledi da mora postojati Večan, Neophodan i Nezavisan Uzrok koji je prouzrokovao sva druga postojanja.

C. Ateizam ne daje adekvatna objašnjenja za osnovna metafizička pitanja

Kao pogled na svet ateizam daje nedovoljna objašnjenja za nekoliko vrlo važnih pitanja koja se tiču realnosti. Ateista mora prihvatiti sledeće beznajne ili neodržive pozicije:

1. On mora prihvatiti da ličnost je nastala od bezličnosti, materija plus vreme i slučaj je prouzrokovao razum. Razumnije i logičnije je verovati da je razum formirao materiju a ne da je materija formirala razum.

2. Ateisti veruju da je od potencijalnog nastalo stvarno, da su sva svetska dostignuća bila sakrivena u kovitlanju sićušnih atoma koji su se nesumice i slučajno sastajali. Ali izgleda mnogo razumnije i logičnije da se veruje da je nešto aktiviralo potencijalnost svemira nego verovati da se potencijalno samo po sebi aktiviralo. Potencijalnosti ne mogu aktualizirati sami sebe ništa više nego što čelik sam sebe može formirati u oblakoder. Potencijali moraju biti aktualizirani od strane nekog svetskog Aktualizatora (na primer Bog).

3. Ateisti nemaju adekvatan odgovor na pitanje "zašto nešto postoji kad bi moglo ništa da ne postoji uopšte?" Nije dovoljno da se kaže da je svet jednostavno "tu" ili "nastao". Kako je došao da bude "tu" kad nije morao biti tu. Ko je učinio da on bude onakav kakav jeste kada su svi izgledi govorili da on nije imao nikakve šanse da nastane? Nepostojanje svega - čak celog svemira, je potpuno i stvarno nemoguće.

Psihološko objašnjenje religije

Izazovi koji dolaze od strane sekularnih psihologa nisu direktno upućeni na postojanje Boga i ne tvrde da je verovanje u Boga pogrešno; već da se verovanje u Boga može "objasniti". Za razliku od ortodoksnosti komunista koji su bili isuviše oštri i antagonistički prema religiji, ljudi koji slede ovaj trend prikazuju se saosećajni, nežni i od pomoći. Frojd je smatrao sebe humanitarcem.

Signud Frojdova analiza religije

Frojd je bio ubeđeni ateista kao i dobar psihoanalitičar ljudskog bića. Kao i ostali mislioci koji su bili produkt doba prosvetiteljstva on se borio sa pitanjem: ako ne postoji Bog, zašto postoji religija, zašto ljudi veruju u Boga? Da bi odgovorio na ovo pitanje Frojd nije izučavao udžbenike religije već kompleksnost ljudske psihe.

Frojd je kazao da ograničenja koje naša civilizacija (društvo) stavlja na pojedince su kritički faktori u pojavljivanju religije. U društvo koje je sačinjeno od pojedinaca ograničenja na želje pojedinaca suneophodne za uzajamni opstanak. Bez društvenih ograničenja čovek je ostavljen u brutalnom stanju prirode gde jaki - najjači opstaju. Ta pretnja prirode je uticala da se rodi društvo. "Osnovni zadatak civilizacije jeste da se čovek može odbraniti od prirode". Ali čak i civilizacija bez obzira kako je napredna, ne može u potpunosti savladati pretnje koje se nalaze u prirodi.

"Postoje elementi koji se naizgled rugaju ljudskoj kontroli, zemlja koja se tresu i koja se otvara da sahrani sve ljude i njihova dostignuća; voda koja poplavljuje i udavljuje u metežu; oluje koje nose sve pred sobom; bolesti za koje smo shvatili tek nedavno da napadaju iz drugih organizama; i konačno tu je i bolna zagonetka smrti, protiv koje ni jedan lek se nije pronašao, niti je verovatno da će se ikad pronaći. Sa takvom silom i snagom priroda se diže protiv nas veličanstveno, okrutno i neumoljivo; ona još jednom prikazuje našem razumu našu nejakost, slabost i bespomoćnost, koje smo mislili da izbegnemo kroz civilizaciju (Sigmund Freud, The Future of Illusion, p.20).

Ako civilizacija nije u stanju da otkloni jopasnost prirode, šta može? Odgovor je: dakle, projekcija religioznog karaktera na samu prirodu. Frojd je video prvi korak kao humanizacija prirode "ravnodušne, neosetljive sile i sudbine su nepristupačne;; one ostaju večno udaljene. Ali ako bi elementi imali strast koja besni; kao da su u njihovoj vlastitoj duši, ako sama smrt nije nešto spontano već nasilan akt zle volje, kad bi svuda u prirodi bila bića oko nas, nešto sličnim bićima koja su u našem društvu, onda bi mogli disati slobodnije, osećati se kao kod kuće u neobjašnjivome, i postupamo fizičkim sredstvima sa našom besmislenom brigom i zabrinutošću. Mi smo još uvek slabi i bez odbrane, možda, ali nismo više bespomoćno paralizovani, u najmanju ruku mi možemo reagovati" (Sigmund Freud, The Future of Illusion p.22).

Tako, jednom kad je priroda humanizirana mogućnost fizičkog reagovanja je osigurana. Sa osobama može da se postupa na način na koji se ne može postupati sa različnim silama. Ako ništa drugo, onda se osobe mogu umiriti ili moliti. Mi učimo kako da postupamo sa ljudima koji su nezgodni ili čak neprijateljski raspoloženi prema nama - mi postupamo prema takvim ljudima na način na koji ne možemo postupati prema oluji ili zemljotresu. Mi možemo razgovarati sa ljudima, rezonovati, umoliti ih ili ih potplatiti. Ali kako neko pregovara sa poplavom, ili razonuje sa rakom ili sidom? Odgovor je da personifikujemo prirodu ili obdarimo je sa ličnim božanstvima koji žele i mogu da pregovaraju.

Frojd trasira razvitak religije od jednostavnog animizma do kompleksnog monoteizma koji je kulminirao u verovanje u blagonaklonog i dobroćudnog providenja koji ispoljava očeve karakteristike. Jednom kada Bog postane jedna osoba "čovjekovi odnosi prema njemu može da povрати bliskost i intenzitet dečjeg odnosa prema njegovom ocu (Isto, 27).

Očeva slika Boga je takođe bitna u odnosu na fenomen osećanja krivice. U obe svoje knjige (Totem i Taboo i u Civilizacija i njeno nezadovoljstvo), Frojd iznosi svoju tezu o prvobitnoj plemenskoj borbi između oca porodice i mladog sina, borba koja se završila sa očevom smrću. taj postupak je ostavio mladog čoveka sa mučnom savešću koja se mogla jedino umiriti sa obožavanjem i umoljavanjem slike pokojnog oca koji je sada pretvoren u božanstvo (boga). Na ovaj način Frojd je izložio psihološku bazu za fenomen religije. Strah od prirode i osećaj krivice prema ocu sadrži dvostranu bazu za religiozno verovanje i običaje.

Ludvig Fouerbachova analiza

Foerbach je dao 19. veku kritiku religije kao celinu i kritiku hrišćanstva. Foerbachova osnovna teza je bila da je "religija san ljudskog uma. (The essence of Christman p. 39). On je video teologiju kao ništa više od antropologije. Čovekova božanstva, koja su produkt jako aktivne mašte, jednostavno su projektovane slike samog sebe. Religija, kaže foerbach pravi osnovnu razliku između čoveka i životinja - životinje nemaju religiju.

Čovek poseduje religiju jer ima svest o samom sebi i mogućnosti da razmišlja abstraktno i projektuje njegove apstrakcije do idealne forme. Bog je projekcija Apsolutne ličnosti. Taj Bog je važan za čoveka jer mu on daje načina da dostigne besmrtnost. Smrt je katalizator za religiju. Da nema smrti, ne bi bilo religije. Za Foerbacha, vaskrsenje Hristovo je smatrano kao "realizovana čovekova želja neposredne sigurnosti njegovog ličnog kontinuiranog življenja."

Čovekova slika o Bogu je uvek antropomorfistička. Drugim rečima ljudi stvaraju Boga po čovekovom obličju. Naši bogovi su samo mentalna projekcija nas samih.

"Takve su ljudske misli i dispozicije, takav je njihov Bog; on ima samo toliko vrednosti koliko čovek ima i ništa više. Svest Božja je samosvest čoveka, zanje Božje je samoznanje čovečje. Sa tim Bog poznaje čoveka i sa tim čovek poznaje njegovog Boga; ta dva su identična." (Isto, 135).

Foerbach kaže dalje da čovekova slika o njegovim bogovima razlikuju se od kulture do kulture i neizbežno preuzimaju karakteristike kulture. Stari Nemci su imali boga koji je bio vrhovni ratnik i vojskovođa. Homerski bogovi su vladali sa Zevskom jer je Zevs bio najjači od bogova i fizička sila je bila uzvišen kvalitet Homerovog doba. Kavkazske kulture imaju bele bogove, crne kulture imaju crne bogove. Indijanski bogovi izgledaju i ponašaju se kao kauboji. Čovekova božanstva prikazuju njegov egoizam. Foerbach nastavlja dalje i kaže: "Kad bi biljke

imale oči, ukus i mogle da donose sud, svaka biljka bi izjavila da je njen cvet najljepši." (Isto, p.8).

Karl Marksova analiza

Marksov interes u religiji nije bio iz metafizičkih razloga koji su se odnosili na njegovo šire razumevanje istorije. Nastavljajući tamo gde se Foerbarh zaustavio, Marks je tvrdio da religija ima svoje korene u egoizmu i fantaziji. Čovek traži supermena koji liči na nega. Religija stvara fantaziju koja daje čoveku komfort sa opijumom mase.

Marks je verovao da se poreklo religije može videti u klasnoj borbi. Religijske doktrine su ljudska izmišljotina, koju je izmislila vladajuća klasa koja je imala za cilj ekonomsku eksploataciju. Siromašnom radniku se kaže da je siromaštvo vrlina. Bogovi su nosiocu budćeg blagostanja. Zemlja koja se nalazi iza groba obećana je poslušnom robu. I dok siromašni gledaju i nadaju se za nagradu koja je tek u budućnosti, vladajuća klasa postaje sve bogatija na račun siromašnih. Radnik gubi svoja materijalna dobra ali čuva svoju dušu za budućnost. Na taj način religija služi kao neophodan alat koji sprečava radnike da se ne pobune.

"U uslovima proletarijata oni koji pripadaju starom društvu su skoro poraženi. Proleter je bez lične svojine; njegov odnos prema njegovoj ženi i deci nema više ništa zajedničkog sa odnosom unutar buržujске porodice; savremeni industrijski rad, savremeno potčinjavanje kapitalu, isto je u Engleskoj kao i u Francuskoj, u Americi kao u Nemačkoj, učinilo je da on (proleter) bude lišen od svakog traga nacionalnog karaktera. Zakon, moralnosti i religija za njega sadrže toliko buržujске predrasude, iza kojih stoje prikriveni mnogi buržujски interesi (Karl Marks, The Communist Manifest, p.35).

Religija za Marksa je dakle, rezultat izopačene imaginacije jednog određenog sloja čovečanstva. Religiju koriste buržoazija da bi zaštitila sebe od prirodnih opasnosti i straha, straha od revolucije proletarijata.

Friedrich Nietzscheova analiza

Niče je smatrao da religija ima korene u čovekovom strahu koja se manifestuje u čovekovoј pohlepi za vlast. religija daje osnovu za moralnost koja onda kontroliše potencijalnog supermena. U svojoj knjizi "Iza dobra i zla", Niče pravi razliku između "moralnosti robova", i "moralnosti gopsodara". Rob prihvata moralnost koja uzvisuje njegove slabosti, a gospodar prisvaja moralnost koja uzvisuje njegovu vlastitu silu. Govoreći o toj "ropskoј moralnosti" ili "moralnost krda ili čopora" Niče je napisao:

"Ti kvalitete koji služe da olakšau život paćenika su izneti na površinu i preplavljeni svetlom; i to, na ovom mestu, saučešće, ljubav, ruka koja pruža pomoć, toplo srce, strpljenje, marljivost, poniznost i prijateljska raspoloženost dobojaju poštovanje; jer ovde se nalaze najupotrebljivije kvalitete i skoro jedini način da izdrži teret života. Ropska moralnost u biti je korisna moralnost. (Robert N Beck, ed. Perspective on Philosophy, p.370).

Niče je video u Hrišćanstvu sažet prikaz ropske moralnosti. On je tvrdio da je hrišćanstvo (naročito onako kako se manifestovalo u 19. veku u Evropi) simbol potpunog uništenja prirodnih vrednosti. Hrišćanstvo je negacija i devaluacija svega što je prirodno. To je smrtni greh prirodnoј etici. Religija, naročito hrišćanstvo je bilo isfabrikovano i prenošeno od strane slabih ljudi, koji nisu bili u stanju da sagledaju svemir u oči, svemir gde ne postoje

konačni ciljevi, nema konačnih istina, niti ima konačnog značenja. Religija označava pobjedu tihog i uzdržanog (što simbolizuje grčkog boga Apolona) nasuprot sirovoj i gruboj sili i nerergiji (što simboliše boga Dionisysua). To označava gubitak čovekove herojske svesti.

"Pazi, ja te poučavam supermenu. Supermen označava zemlju. Neka tvoja volja kaže. Supermen će označavati zemlju. Ja vas preklinjem moja braćo, ostanite istiniti na zemlji, i ne verjte onima koji vam govore o vanzemaljskim nadama. Oni su otrovi, bez obzira da li oni to znaju ili ne" (F.Niče, Thus Spake Zarathustra, p.42).

Prema Ničeu, religija i dalje postoji jer je trebaju slabici. O hrišćanstvu on je rekao sledeće:

"Najveći broj ljudi u staroj Evropi, kako mi se čini, još uvek su u potrebi za hrišćanstvom danas, i zbog ovoga još uvek posoji vera. Jer takav je čovek: teološka dogma može da se opovrgne hiljadu puta, naravno ako on ima potreba za njom, ali on će i dalje da je prihvata kao istinitu - prema dokazu sile o kojoj biboja govori.

Dakle, u ovim ljudima Frojdu, Fojerbahu, Marksu i Ničeu mi imamo neke primere velikih mislioca koji su dali odgovor po pitanju porekla religije i rekli su da se on nalazi u psiološkom sastavu čoveka ili u nečemu drugom. Strah od prirode, projekcija naših želja, oslobođenje od osećaja krivice i zabrinutosti, strah od ekonomske revolucije, i strah od ništavosti su različiti nazivi za razna psihološka stanja koja čini religiju privlačnom. Biti ostavljen i nezaštićen u neprijateljskom i indiferentnom svemiru je strašna pomisao. Izreka koja kaže "neophodnost je majka mnogih izmišljitina" je primenjena na religiju kao isto i bezbroj droga i televizijskih ekrana.

Gledajući na ovaj problem više iz savremene perspektive, Engleski filozof Bertrand Rasel (Bertrand Russel), rekapitulirao je taj fenomen projekcije naših želja kao odgovor na pitanje porekla religije. U svojoj knjizi "Why I am not a Christian" on kaže:

"Ja mislim da je religija osnovana primarno i uglavnom na strahu. Delimično to je teror nepoznatog i delimično, kao što sam već rekao, želja da se oseća da imamo neku vrstu starijeg brata koji će stati pored tebe u svim tvojim problemima i neslaganjima. Stvar je osnova za celu stvar - strah od misterioznog, strah od poraza, strah od smrti. Strah je roditeljokrutnosti, i zbog toga nije ni čudo zašto su okrutnost i religija išle ruku pod ruku. Razlog je što je strah osnovan na ovim dvema stvarima. U ovome svetu, malo po malo možemo početi razumevati neke stvari, i malo da ih kontrolišemo uz pomoć navike, koja se probija korak po korak protiv hrišćanske religije, protiv crkava i protiv opozicije koja zastupa stari način razmišljanja. Nauka nam može pomoći da savladamo kukavički strah u kojem su ljudi živeli toliko generacija. Nauka može da nas uči; i ja mislim da naše vlastito srce može da nas uči, da više ne goedamo okoli za imaginarni oslonac, da više ne izmišljamo prijatelje uoblacima, već da se okrenemo našim vlastitim snagama, ovde dole da se živi, umesto da očekujemo mesto koje su crkve u svim prošlim vekovima propovedale, a od ove zemlje učinile nešto drugo.

Bilo koja od ovih psiholoških projekcija možda su u mogućnosti da objasne religiju. Međutim, dokazati da je to i zaista moguće je težak i opasan zadatak. Pitanje porekla religije ne može se rešiti niti sa psihoanalizama niti filozofima. Pitanje porekla religije je pitanje istorije, a ne filozofije ili psihologije. Psiholozi nam mogu pružiti informacije po pitanju šta ljudska psiha može i voli da projektuje. On može dati mnoštvo mogućih psiholoških razloga zašto bi ljudi mogli da izmisle religiju. Ali, pokazati šta su ljudi u stanju da urade i šta mogu da urade nije isto kao i dokazati da oni to zaista i čine. DOKazati da je čovek sposoban i u stanju da ubije je nedovoljan dokaz da ga osude za ubistvo. Iako je od pomoći da se pokaže da je osumnjičeni ubica imao motiv za učinjeni krimina, ono ne može dokazati da je on zasigurno izvršio ubistvo.

Moramo vrlo pažljivo da zapazimo da se spomenuti argumenti nikada ne mogu uzeti za negiranje Božje postojanja. Ateista ih može upotrebiti koji čuje teistu da tvrdi da jedino moguće objašnjenje za religiju je Božje postojanje. Takav argumenat može se napasti vrlo lako sa spomenutim teorijama. Jer zaista postoje i druga objašnjenja za postojanje religije.

U stvari svi argumenti koji su izneseni ovde nemaju nikakvog značaja za pitanje postojanja Boga. Frojd, Marks, i drugi nisu pokušavali da opovrgnu ili negiraju božje postojanje. Njihovi argumenti već podrazumevaju nepostojanje Boga. Oni nisu razmatrali pitanje - da li postoji Bog, već su se pitali - pošto Bog ne postoji zašto i kako to da religija postoji.

Problem teizma/ateizma nije oko pitanja - zašto čovek veruje u Boga. Konačno i krajnje pitanje nije - zašto se ljudi plaše problema njihove egzistencije, već zašto postoje pametni ljudi, ljudi koji razmišljaju u svemiru koji se brinu o problemima postojanja.

Pokazati da čovek teži za Bogom, i ima želju za njim nije isto što i pokazati da postoji ili ne postoji takvo Božanstvo. Osim ako smo u stanju da osnujemo princip na osnovu kojeg bi smo mogli da sigurno utvrdimo da šta god čovek zaželi ne može ili ne postoji, objašnjenja spomenuti naučnika i ne dodiruju pitanje postojanja Boga. To su psihološke analize koje počinju i završavaju se na psihološkom nivou. One mogu dosta da nas nauče po pitanju čoveka, ali ne mogu ništa reći po pitanju Božjeg postojanja. Interesantno je da mnogi takozvani prosveteni mislioci baziraju svoje neverovanje ili antagonizam na spomenutoj kritici, kada u stvari ta kritika nema nikakve važnosti za pitanje Božjeg postojanja.

Neophodno je reći sada da klasičan teizam ne bazira svoje dokaze za postojanje Boga na fenomen religije. Za teistu je utešno da je sačuvan od usamljenosti ukontekstu religije, ali kad je u pitanju debata, religija služi samo kao dokazi koji potkrepljuju njegovu veru, a ne kao neoborivi dokazi za postojanje Boga. Ako bi ateista mogao da pokaže da jedini dokazi za Božje postojanje je teistički odgovor religioznog fenomena, onda se zaista može zadati stragoviti udarac teisti.

Takođe je važno zapaziti da ono što Frojd i drugi mogu da pruže su verodostojna alternativna objašnjenja za poreklo religije, izuzev onih koji nude teisti. Jedna stvar je pokazati da pčovek može fabricirati religiozna iskustva; potpuno drugo je pokazati da on zaista to i čini. Jedna stvar je tvrditi da ljudi mogu izmisliti religiju iz psihološke neophodnosti, sasvim drugo je dokazati da on to zaista radi. Ovo prvo podrazumeva pitanja psiholoških i intelektualnih mogućnosti. Drugo podrazumeva pitanje istorije. Kada je Frojd govorio o poreklu, on je pisao kao istoričar, a ne kao psiholog. Svima nama je poznata njegova kompetentnost kao psiholog, ali njegova kompetentnost kao istoričar još se nije pokazala.

A sada se okrenimo ograničenjima u teorijama ovih velikih mislioca:

Frojdova ograničenja

Frojd je bio od velike pomoći intelektualnom svetu time što je pokazao da čovek ima dimenziju religiozne čežnje i želje. On je bio još više od pomoći u povezivanju fenomena osećaja krivice sa religioznom svešću. Bez sumnje priroda uliva strah u čoveka i kao rezultat on ispoljava zabrinutost i strah. Bez sumnje opasnost prirode je zaista smanjena sa našim humanizacijom ili prsonifikacijom prirode. Zaista religija nudi jedan lagodan komfort u svetlosti i opasnosti i ostaje kao vrlo privlačna opcija. Sve ovo može biti istina, ali čak i da je to tako, mi ne možemo da zaključimo da u stvarnosti ne postoji takva komforna realnost kao što je Bog u svemiru. Mi ne možemo optužiti Frojda da je došao do ovog zaključka, ali bezbroj

hiljada ljudi svakodnevno donose takve zaključke inastaviće da to čini. Dobročudan Otac može biti privlačni podsticaj za religioznu odanost. Sa druge strane, ljutit i uvek namrgođen otac može biti potpuno jednaki podsticaj prema ateizmu. Sam Frojd je iskreno priznao da ružno iskustvo koje je doživeo u duelu sa svojim ocem možda mu je dalo predispoziciju za osećanje antipatije prema "ocu-Bogu."

Foerbahova ograničenja

Kao Frojd, i Foerbah je doprineo jako puno u ljudskom razumevanju religioznog fenomena. On je privukao našu pažnju na činjenicu da su ljudi naklonjeni da naslikajunjihove bogove prema njihovom obličju, dajući tako svojim božanstvima karakteristike i attribute koje sami imaju. Da su ljudi sposobni i naklonjeni da izgrađuju religione idole prema njihovom vlastito obličju nije nikakvo iznenađenje za hrišćane. Da se ljudska oholost i arogancija pokazuje u ljudskim religioznim običajima i navikama može primetiti svaki pažljiv teista. Ali i Foerbahova analiza nas uči dosta o samom čoveku, ali izuzetno malo o pitanju postojanja Boga.

Marksova ograničenja

Marksova kritika religije ima veliku vrednost ne samo za ateiste već takođe i za teiste. U prikazivanju upotrebe religije da bi manipulisali i eksploatisali siromašne i ugnjetavali ih, Marks je bio prorok. Njegov uvid u dimenzije rada i ekonomije su od dugotrajne vrednosti. Od Marksa niko ne može da ignoriše činjenicu da čovekov rad je jako povezan sa ljudskom istorijom. Zaista, jasno se vidi da je religija isuviše često poslužila kao opijum za mase i oruđe eksploatacije za bogate. Međutim koliko god da je Marksova kritika religije pronicljiva on ništa novo ne dodaje da razjasni pitanje postojanja Boga. Mnoge religije, naročito hrišćanske su spremne da priznaju da mnoge religiozne institucije su bile izvor eksploatacije, manipulacije i mnoštvo ostalog zla. Ali činjenica da čovek može da izmisli Boga iz samo ekonomskih razloga nije isto što i pokazati da je on to učinio. Čak ako bi se moglo pokazati da neki ili čak većina ljudi "izmišljaju" Boga iz tih razloga, nije isto kao što i pokazati da svi ljudi to čine.

Ničeova ograničenja

Niče retko izaziva ambivalentna osećanja kod većine teista. On je bio toliki anti-hrišćanin, da je teško za vernika da govori o njegovom životu i poslu a da u isto vreme ne ispoljava bes. Međutim gledano objektivno mora se priznati ne samo njegova pronicljivost već i njegova strast za ono što je radio. Kao o i hrišćanski filozof Soren Kjerkegor, Niče je pružio ubitačnu kritiku organizovane religije koja se mora ceniti. Njegov opis dekadentnog evropskog društva naročito na moralnom nivou je od pomoći svakom hrišćaninu. Heroična ili moralna hrabrost je isuviše često kompromitovano ili žrtvovana za sigurnost rulje i ta činjenica je bez sumnje istinita. Ako je život bez ikakve vrednosti i čovekova osnovna karakteristika je žudnja za vlašću i silom, onda je Niče pružio izuzetno jake razloge za negiranje ne samo Boga već i religije. Ako je jedini razlog zbog čega suljudi religiozni je da izbegnu primenjivanje hrabrosti onda zaista treba ukinuti svaku religiju. Međutim ni Niče ne dodiruje temu postojanja Boga, iako se oni tiču veoma mnogo religioznih ponašanja.

Dok je uvid koji se odnosi na čovekovo ponašanje koji se postiže analizom psiholoških težnji i njihove uloge u religiji veoma važan i vredan, pitanje postojanja Boga se ne

može rešiti sa takvim razmatranjima. Ono što je istina nikada se ne može odlučiti analizom onoga za čim ljudi teže i žele, ili za čim ne teže da bude istina.

Mora se priznati da činjenica ostaje da mnogi ljudi zaista baziraju svoju osnovu za njihovo neverovanje na psihološkim argumentima Frojda, Marksa i drugih. Međutim, potrebno je isto razmatrati argumente kojih ima na pretek, a koji pokazuju da neverovanje ima svoje duboke korene u psihološkoj potrebi čoveka.